

Rozbor uměleckého textu

Charakterizovat ukázkou (dílo)

- poezie – próza
- literární druh
- literární žánr

Určit kompozici díla

- chronologická (příběh je psán v časové posloupnosti)
- retrospektivní (nejdříve se uvádí současnost, pak se vzpomíná na minulost)
- rámcová – v příběhu hlavním jsou začleněny ostatní

Určit základní myšlenku (téma) díla

- celkové téma – nejobecněji chápané
- hlavní téma – téma ústřední
- vedlejší téma – drobnější
- motiv - nejdrobnější

Charakterizovat postavy (epika, drama)

- charakteristika vnější, vnitřní
- charakteristika přímá, nepřímá
- vývoj postav
- využití postavy jako typu
- symbolika či funkce postav v příběhu

Charakterizovat jazykovou rovinu

Próza:

Jazyk literárního díla je dán autorovým uměleckým záměrem.

Vedle funkce sdělné má i funkci **estetickou**.

Základem je jazyk spisovný. Rovněž však bývá využíváno:

- odborných termínů, archaismů, knižních slov, poetismů, neologismů.

Z nespisovných slov jsou využívány zejména:

- dialektismy, slova citově zabarvená, vulgarismy, slangové výrazy a výrazy obecné češtiny.

Další stylistické prostředky:

- přímá, nepřímá, polopřímá a nevlastní přímá řeč; dialog, monolog;
- zvukomalba, grafická vizuální podoba; slohové postupy.

Poezie:

autoři tvoří často tzv. **obrazná pojmenování – tropy** -, vytvářejí neobvyklá spojení slov, přenášejí význam apod.

K **tropům** patří např.:

- metafora, personifikace, metonymie, synekdocha, perifráze, eufemismus, hyperbola, oxymóron, ironie a sarkasmus, alegorie, anakolut, elipsa, apoziopéze, kakofonie

Zvláštním **syntaktickým prostředkem** uměleckého stylu jsou tzv. **figury**

– syntaktické konstrukce vznikající pravidelným seskupováním nebo opakováním některého slova na určitém místě ve větě:

- epizeuxis, anafora, epifora, apostrofa, epanastrofa, enjambement, enumerace, gradace, přirovnání, eufonie, kakofonie (Blíže pojednáno v materiálu Teorie literatury).

Další stylistické prostředky:

- osamostatněný větný člen, vytčený větný člen

charakterizovat čas a prostor ukázky

- vztah k historickému času, skutečnosti, prostoru

charakterizovat vztah autor – dílo – hrdina – vypravěč

- **Ich-** nebo **Er-forma** - autor stojí vně či je součástí příběhu
- pozice vypravěče – vševědoucí; oko kamery, více úhlů pohledu – více vypravěčů
- hledisko postavy, vnitřní monolog, zaujatost, nezaujatost;
- vztah vypravěče a postav – ironie, sarkasmus, soucit, sympatie, shovívavost...

charakterizovat atmosféru ukázky

určit dominantní slohový postup (informační, popisný, charakterizační, vyprávěcí, výkladový, úvahový)

posoudit, jakou úlohu hrálo dílo ve své době, posoudit aktuálnost pro současnost; pokud bylo dílo dále zpracováno, zmínit např. film či televizní adaptaci (režisér, hl. protagonisté)

zařadit dílo do kontextu autorovy tvorby, kontext podobného tématu ....

zařadit autora do kontextu (české, světové, evropské, středověké apod.) literatury